

Anne Brannfjell

Norges mest kjente kloke kone

Av forfatter Ellen Vahr

Gaven

Min tipptippoldemor, Anne Brannfjell, ble Norges mest kjente kloke kone og fikk tilnavnet «signekoneens dronning.» Romanen «Gaven» er inspirert av hennes liv og historie. Den ble utgitt på Aschehoug i 2016, og nominert til Bokhandlerprisen samme år. (se anmeldelse i PN nr. 84. red.anm.). Jeg ønsket å gi et ansikt til alle de sterke, og kanskje glemte, kloke kvinnene som brukte sin visdom og sin kunnskap om naturen til å hjelpe andre med stor fare for seg selv. Under hekseprosessene måtte mange bøte med livet. Da kvakksalverloven kom, mistet flere av dem friheten, og havnet i tukthus. Det var de lærde menn med universitetsutdannelse, doktoren i byen og presten på landsbygda, som skulle hjelpe de syke.

Husmannsjenta fra Vardal

Hennes opprinnelige navn var Anne Marie Andersdatter. Hun ble født i 1815, på en husmannsplass under Mustad gård i Vardal ved Gjøvik. Hun var datter nummer to i en søskenflokk på syv barn, hvorav kun fem vokste opp. Det som skilte Anne fra de andre i familien, var at hun var født med en gave; et klarsyn og et kall til å hjelpe syke og lidende. Men i stedet for å være stolt over denne gaven, så gjemte hun den bort. Hun ville ikke være annerledes. Men det var fram til hun møtte Elseby, den kloke kona i bygda. Av Elseby lærte hun seg «de klokkes hemmelighet»; hver plante bar

Foto: Ellen Vahr

Guds signatur og viste hvilke sykdommer plantene kunne helbrede.

Sammen med Elseby plukket hun planter og blader, røtter, bark og grener. Det var her, i naturen, hun følte at hun hørte til. Men det var harde kår for Anne i Vardal. Det var matmangel og uår, det var fattigdom og nød overalt. Familien spiste barkebrød og vassgrøt. Faren dør tidlig, og moren ble det de i gamle dager kalte et fattiglem.

Sveket av berømt gullsmed

Vinteren 1841 reiste Anne fra Vardal til Christiania for å tjene hos byens mest berømte gullsmed, Herman Øyset, og hans unge, vakre kone. Her trodde hun at det skulle være lettere å hjelpe. Det eneste hun hadde med seg var noen tørkede planter, en sort bok og en hemmelighet. Men livet i Christiania ble

ikke som hun hadde trodd. Ikke bare ble hun viklet inn i et vanskelig kjærlighetsforhold med den berømte gullsmeden, hun oppdaget også at det fantes noe som het en kvakksalverlov, og at det var forbundet med straffefølgelse å hjelpe de syke. At det betød tukthus.

Forholdet til gullsmeden resulterte i to uekte sønner. Da hans unge kone døde, forespeilet han henne ekteskap, men valgte i stedet å gifte seg med en velhavende kvinne, og lot Anne og de to sønnene i stikken. Og mens han ble berømt for å lage arvefyrstekronen, befant Anne seg på bar bakke i Christiania, uten noen form for støtte. Hun leide et lite værelse i Gamlebyen og tok de strøjobbene hun kunne få. Den vesle familien sultet og frøs. Slik strevde de noen år, til Anne en dag fikk en åpenbaring: Om alt annet var tatt fra henne, kunne ingen frarøve henne gaven!

Behandlingsmetoder

I 1849 giftet hun seg med gråsteinsmurer Kristen Evensen, og som nygifte bosatte de seg på husmannsplassen Ekeberglien under Ekeberg gård. Bruket lå ved Brannfjell, derav navnet «Anne Brannfjell» på folkemunne. Fra hun kom dit som 34-åring, og til hun døde 90 år gammel i Gamlebyen, ble hun oppsøkt av folk med alt fra gikt til hudsykdommer, bleksott, eksem, døvhet og kjertelsykdom. Hun hadde en sjelden evne til å stille riktig diagnose og helbrede sykdom. Dette gjorde hun på grunnlag av klarsynte iakttagelser og sunt folkevett. Hennes behandlingsmetoder var en blanding av folkelige, fornuftige råd blandet med magiske ritualer som måling med ulltråd, signing og støping i bly. *Støping* var en gammel og viden kjent spådomskunst blant de kloke konene, hvor de «leste» sykdommen ut av formen på blystøpet.

Parapsykologiske Notiser Nr. 85/2018

Signingen hadde gjerne et religiøst innhold, og den skulle jage bort de onde kreftene som hadde gitt pasienten sykdommen, samtidig som den påkalte treenighetens hjelp.

Hun plukket selv legende planter, *lægeurter til medicin*, som hun brukte på pasientene sine. Spesielt mye brukt var einer. Det ble sagt at pasientene følte en egen ro og trygghet i Annes nærvær, og at hun selv utstrålte en naturlig selvsikkerhet, ro og verdighet. Hun var snill og gavmild og tok aldri betaling av pasientene.

Engelsk syke

Selv om hun ble oppsøkt for forskjellige plager, forble Anne Brannfjells livsoppgave å hjelpe barn med rakitt, også kalt engelsk syke. Hun mente at de kloke konene kunne oppdage sykdommen på et tidlig tidspunkt, før pasientene fikk store skjevheter og misdannelser, fordi de var vant til å behandle det de kalte for svekk. Hennes råd for behandling av sykdommen var sol og frisk luft, næringsrik mat, finknust eggeskall og gode helbredende urter. Og sist, men ikke minst, tran med jerndråper i.

Først mot slutten av hennes levetid begynte legene å interessere seg for sykdommen, men så lenge hun levde, fant ikke legevitenenskapen løsningen på rakitt, som skyldes langvarig mangel på vitamin D. Det viste seg at Anne traff med sine råd, som alle førte til økt inntak av vitamin D og ellers var gode for allmennhelsen.

Diplom fra kong Oscar

I begynnelsen av 1870-årene flyttet Anne med familie fra Ekeberglien ned til Gamlebyen, nærmere pasientene. Stortinget hadde vedtatt en ny lov, «Lov om forandring i Kvakksalverlovgivningen», som med visse begrensninger ga alle muligheter til å behandle syke.

Den nye loven kan ha gjort det enklere for Anne å arbeide innenfor bygrensen uten å frykte tukthus.

I Gamlebyen ble hun etter hvert så etterspurt at 11 av 13 pasienter i Christiania brukte henne. Men hun var også kjent langt utover byens grenser. Folk kom reisende fra alle kanter av landet ens ærend for å bli behandlet av den berømte kloke kona. På torsdags formiddager, som var den dagen som, ifølge tradisjonen, ga best resultater, behandlet hun alltid syke småbarn. Den lille stua hennes var så stappfull at det var vanskelig å komme inn, og enda sto det flere mødre utenfor og ventet med barn på armen. På veggen hang et diplom fra Kong Oscar den andre, som bekreftet at hun kunne virke som lege for barn.

Selv var Anne overbevist om at hun var født med nådegaver. I et intervju med forfatteren Jon Flatabø, i

Anne Brannfjell Foto: Kirsten Kokkin

forbindelse med utgivelsen av en bok i 1899, som han ønsket at skulle bære henne navn, uttalte hun: *Jeg tror fuldt og fast på min evne til at helbrede visse sykdomme, især hos forkomne børn, og ligeså på min forudsigelses- eller spådomsgave, som jeg er forvisset om at have fået som en nådegave til hjælp for lidende medmennesker, som søger mig.*

Klarsyn

Allerede som barn hadde Anne merket at hun hadde et klarsyn. Dette brukte hun med stolthet. Min egen farmor, som var åtte år da hennes oldemor, Anne, døde, fortalte en gang at hun gjemte bort en mynt, som oldemoren med nøyaktighet forklarte hvor min farmor hadde gjemt. Dette var en historie som gjorde stort inntrykk på meg som barn. Senere fant jeg andre kilder som beskrev hvordan hun «leste» pasientene. Hun kunne si: «Jeg ser det nok, det sitter der og der.» Eller: «Jeg drømte nettopp om deg her på torsdan, du har en plage ... / sykdom ... / svulst ..., der og der ...». Hun la hånden på «det onde sted» og mumlet en regle.

På sine eldre dager, begynte hun også å spå i hånden og i kort, og i kaffegrut, men det var sjeldnere. Slikt overlot hun til andre kloke koner som averterte i «Sværta» og som hadde stor søkning, ikke minst fra vestkanten av byen. Unge fruer som ville vite om mannen var absolutt tro, om de ville forbli barnløse og mange andre viktige ting. Annes stolthet var at hun trodde seg å være en «seer» på større felter. Hun spådde krig mellom Russland og Japan, hun «så» luftskip på himmelen over Kristianiafjorden, og hørte musikk fra fjerne land. Uhyggelige dyreformasjoner hadde også vist seg for hennes indre blikk, men mest omtalt er hennes spådom i 1889 som gikk ut på at om 25 år ville et stort kors på nattehimmelen være tegnet på

Parapsykologiske Notiser Nr. 85/2018

verdens største ulykke. Kort før sin død spådde hun at i hennes dødsår var også kongens dager i Norge talte. Og dette holdt stikk, for Anne Brannfjell døde i de første dager av januar 1905, samme år som Kong Oscar forlot Norge.

Anne Brannfjell arbeidet i 60 år som helbreder. Hun ble begravet på Oslo kirkegård. Hun bodde da i Gravgata (i dag Konows gate), som ble kalt «de kloke koners gate». Her fantes både signe-, igle- og koppekoner. Før Anne døde, lærte hun opp en yngre kvinne i den legetradisjonen hun sto for, slik

skikken var blant de kloke konene. Hun het Anna Syvertsen, og ble regnet som en av Kristianias «fem kloke» i 1906. Hun lot yrket gå i arv til sin datter Hilda Syvertsen, som var virksom i samme gate til sin død i 1955. Hun hadde et skilt i portrommet, hvor det sto: «Anne Brannfjells etterfølger».

I 2015, to hundre år etter hennes fødsel, ble Anne Brannfjell hedret med en bronsestatue på Ekeberg, ikke langt fra plassen Ekeberglien, hvor hun tok imot sine pasienter.

Parapsykologiske fotografier på DigitaltMuseum

Av Jon Mannsåker

Digitalt Museum (digitaltmuseum.no) er en nettportall for fotografier fra utallige museer i Norge. Det er et fantastisk sted for å lete etter bilder fra det hele land og alle slags temaer, enten det er personer, steder eller andre temaer. En stor bidragsyter er Teknisk Museum, som har 300.000 fotografier!

Jeg kom tilfeldig over at de også har gamle bilder med parapsykologiske motiver, som spiritistiske seanser, eksperimenter i telepati og portretter av personer i «bransjen». Man kan søke på nøkkelord som parapsykologi, spiritisme, psykisk forskning, overnaturlige fenomener. Det finnes i alle fall over 100 slike bilder, for det meste av fotograferinger fra bøker eller portretter. En ledende norsk fotograf i sin samtid, Severin Worm-Petersen, er ofte fotografen, og noen har navnet Ella Anker, en viktig person ved stiftelsen av vårt selskap, i tittelen. Kanskje hun og andre ga ham i oppdrag å avfotografere kildene? Ta en titt!

Et spøkefullt bilde med Ella Anker t.v.

Mediet Elisabeth d'Esperance t.h.

